

Uwarunkowania i perspektywy rozwoju zagospodarowania turystycznego obszarów chronionych na przykładzie Lasów Janowskich


Elżbieta Moskal

ARTYKUŁY / ARTICLES

Abstrakt. Celem artykułu jest przedstawienie nowoczesnych kierunków zagospodarowania turystycznego Lasów Janowskich. Do najważniejszych czynników kształtujących rozwój turystyki na obszarach chronionych należą czynniki przyrodnicze. Drugim, ale również ważnym elementem wpływającym na rozwój turystyki na obszarach przyrodniczo-cennych, są uwarunkowania gospodarcze, a przede wszystkim zagospodarowanie turystyczne. W tym względzie obszary przyrodniczo cenne, oparte na warunku bioróżnorodności ekosystemów, powinny służyć rozwojowi społeczno – gospodarczemu tego obszaru. Rozwój współczesnej turystyki jest silnie uwarunkowany stałym dostosowywaniem podaży turystycznej do zmieniających się potrzeb rynku turystycznego. Do działań sprzyjających ochronie, a jednocześnie poprawiających wykorzystanie walorów turystycznych na obszarze Lasów Janowskich, należy między innymi budowa Parku Rekreacji „Zoom Natury”. Celem powstania tej nowej formy zagospodarowania turystycznego jest przedstawienie bogactwa przyrodniczego regionu. Charakter zagospodarowania tworzy unikalne połączenie funkcji turystycznych i kulturalnych z edukacyjnymi i ekologicznymi, służących aktywnemu wypoczynkowi. Różnorodne formy zagospodarowania turystycznego generują nowe źródła dochodów dla miejscowej ludności, co jest istotne szczególnie w obszarach słabych ekonomicznie. Konieczne jest jednak równoległe prowadzenie polityki ekologicznej obszaru ukierunkowanej na trwałą i zrównoważony rozwój obszaru przyrodniczo cennego.

Słowa kluczowe: zagospodarowanie turystyczne, walory turystyczne, ruch turystyczny, rekreacja

Abstract. Requirements and prospects for touristic development of protected areas as illustrated by Janowskie Forests. The aim of the paper is to present modern directions of touristic development of Janowskie Forests. The most important factors shaping the development of tourism in protected areas are natural factors. The other, but also important, element influencing the touristic development in naturally valuable areas are economic requirements and, first of all, touristic requirements. Therefore naturally valuable areas, based on biodiversity condition, should serve the social-economic development of the region but preserving its stability. Development of modern tourism is strongly conditioned with continuous adjustment of touristic supply to changing needs of touristic market. Among the activities which favour protection, as well as improvement of use of touristic values in the area of Janowskie Forests, there is construction of Recreation Park. The aim of creation of this new form of



touristic improvement is to display natural wealth of the region. The nature of improvement creates unique combination of touristic and cultural functions with educational and ecological ones which are of use for active recreation. Varied forms of touristic improvement provide new quality economic tools for local people, which are necessary in conditions of market economics. But it is still necessary to pursue an ecological policy of the area aimed at lasting and equable development of naturally valuable area.

Key words: touristic improvement, touristic values, tourist movement, recreation

Wstęp

Zagospodarowanie turystyczne jest obok występowania interesujących walorów naturalnych i kulturowych, głównym czynnikiem decydującym o wyborze miejsca wypoczynku, zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym jak i krajowym. Stan zagospodarowania turystycznego, jego dostępność, a także możliwość korzystania z szeroko rozpatrywanych walorów turystycznych w dużej mierze określają poziom zadowolenia turystów z wypoczynku. Zagospodarowanie turystyczne stanowi zbiór wszystkich obiektów, urządzeń, instytucji, a więc całą bazę świadcząca usługi dla turystów. Obejmuje ono zatem wszystkie te elementy, które zapewniają prawidłowe funkcjonowanie miejsca recepcji turystycznej, stanowiące bardzo istotny element rozwoju turystyki w danym regionie. Turystykę należy rozpatrywać zarówno z punktu widzenia popytu, który ma swój wyraz w ruchu turystycznym, jak i w podaży, której istotnym elementem jest zagospodarowanie turystyczne. Stan zagospodarowania danego obszaru jest uzależniony od rodzajów występujących walorów środowiskowych, a w przypadku obszarów przyrodniczo-cennych podlega dodatkowo pewnym ograniczeniom. Zasady ładu przestrzennego oraz zasady zrównoważonego rozwoju powinny być przestrzegane przy planowaniu zagospodarowania turystycznego terenu, gdyż zbyt duża jego intensywność może doprowadzić do zmniejszenia (a w ostateczności utraty) atrakcyjności istniejących naturalnych walorów środowiskowych.

Istota, komponenty i cechy zagospodarowania turystycznego Lasów Janowskich

W oparciu o powszechnie akceptowane definicje i klasyfikacje (np. Gaworecki 2003, Panasiuk 2007) przyjmuję się, że zagospodarowanie turystyczne obejmuje:

- bazę podstawową – noclegową, gastronomiczną i transport turystyczny
- bazę pomocniczą – biura podróży, punkty informacji turystycznej, szlaki turystyczne, obiekty sportowe, rekreacyjne i inne
- obiekty i urządzenia para turystyczne (sieć handlowa, energetyczna, wodno-kanalizacyjna, transportowa, społeczna) – tworzone i funkcjonujące głównie w celu obsługi potrzeb miejscowej ludności, a więc niezależne od rozwoju turystycznego.

Zgodnie z koncepcją Rogalewskiego (1980) do zagospodarowania turystycznego należą również działania zmierzające do ochrony i przystosowania walorów turystycznych dla potrzeb ruchu turystycznego. Potencjał rozwoju gospodarki turystycznej i jej konkurencyjność zależy od układu trzech podstawowych zasobów:

- walorów przyrodniczych,
- infrastruktury turystycznej,
- zasobów kulturowych.

Obszar badań

Lasy Janowskie położone na Równinie Biłgorajskiej przecinają liczne w tym regionie rzeki i strumienie. Największe z nich to Bukowa i Łukawica. Ciekawostką przyrodniczą tych okolic są piaszczyste wydmy, okalające niewielkie śródleśne akweny. Leśne krajobrazy urozmaicają malownicze stawy, zajmujące w sumie powierzchnię ok. 2000 ha. Ich duże kompleksy zostały wybudowane ponad 100 lat temu. Z upływem czasu stawy znakomicie wtopiły się w środowisko leśne wzmacniając tym samym walory środowiskowe Lasów Janowskich. Inne pozarastały tworząc malownicze bagna i torfowiska, stwarzając odpowiednie warunki życia dla zwierząt i roślin związanych z tym rodzajem środowiska. Lasy Janowskie to ogromne bogactwo przyrodnicze. Wśród najcenniejszych gatunków roślin, objętych ochroną ścisłą, występują tu m.in.: widłak jałowcowaty, wawrzynek wilczczyko, podkolan biały, pełnik europejski, kosaciec syberyjski, widłaczek torfowy, groszek wschodniokarpacki. Lasy tego regionu są również ostoją rzadkich gatunków zwierząt. Na szczególną uwagę zasługuje awifauna, która stanowi najliczniej reprezentowaną grupę kręgowców Lasów Janowskich. Spotkać tu można takie gatunki ptaków jak: kania, bielik, bocian czarny i żuraw. Lasy Janowskie stanowią także ważną ostoję głuszca. Rozległe lasy z licznie występującymi tu bagnami i torfowiskami są terenami spełniającymi wysokie wymagania siedliskowe tych ptaków. Z ssaków występują tu m.in. bóbr, wydra i wilk – zwierzę o wybitnie puszczańskim charakterze. Piękno i wysokie walory przyrodnicze Lasów Janowskich spowodowały, że blisko 4,5 tys. ha najcenniejszych terenów objęto ścisłą ochroną rezerwatową są to rezerwaty: Szklarnia, Lasy Janowskie, Jastkowice, Kacze Błota, Imielty Ług.

Infrastruktura turystyczna Lasów Janowskich

Zagospodarowanie turystyczne w Lasach Janowskich doczekało się wielu opracowań, w których wysoko oceniono potencjał rozwojowy turystyki oraz zidentyfikowano produkty turystyczne (Tucki 2011). Szeroko omówione zostały różnorodne szlaki turystyczne (rowerowe, spacerowe, historyczne, dydaktyczne), wystawy przyrodnicze, miejsca związane z kulturą ginących zawodów takich jak flisactwo, garncarstwo, sitarstwo czy wikliniarstwo. Pomimo tak wielu atrakcji zarówno przyrodniczych jak również kulturowych Lasy Janowskie podobnie jak wiele innych obszarów Polski wschodniej są mało znane i rozpoznawane na mapie turystycznej naszego kraju. Chociaż jest to obszar szczególnie cenny i wartościowy na mapie turystycznej województwa lubelskiego. Lasy Janowskie zajmują 73% gminy Janów Lubelski. Nieznajomość atrakcji turystycznych związanych z tym regionem sprawia, że wydaje się on mało interesujący (Tucki et al. 2012). Obszar ten budzi, przede wszystkim skojarzenia związane z obecnością rozległego kompleksu leśnego, co może stanowić podstawę do promowania tego regionu jako miejsca spokojnego odpoczynku.

Celem niniejszego opracowania jest analiza zagospodarowania turystycznego okolic Janowa Lubelskiego. Miasto to zostało wybrane do badań z kilku powodów mianowicie:

- jest to miejscowość o znaczeniu ponadregionalnym dla rozwoju turystyki ze względu na walory krajobrazowe i wypoczynkowe;
- jest to jedno z większych miast Równiny Biłgorajskiej z bogatą przeszłością historyczną, Janów Lubelski leży przy głównej trasie wzdłuż wschodniej granicy naszego kraju, prowadzącej z Sankt Petersburga do Budapesztu. Jest to droga krajowa numer 19, która w niedalekiej przyszłości ma stać się drogą ekspresową. Przez miasto biegnie

też droga krajowa numer 74, łącząca Piotrków Trybunalski (centrum Polski) z przejściem granicznym w Zosinie z Ukrainą;

- wyróżnia się tutaj dobrze rozwiniętą bazą noclegową i gastronomiczną w porównaniu do innych miejscowości i okolicznych powiatów. Nawet w porównaniu z potentatami turystycznymi w województwie lubelskim, takimi jak Włodawa, Krasnobród czy Kazimierz, Janów wypada bardzo pozytywnie. Łącznie gmina posiada ok. 900 miejsc noclegowych, jednak większość dostępnych miejsc ma jednak charakter sezonowy;
- na jego obrzeżach realizowany jest nowoczesny projekt zagospodarowania turystycznego dawnego kąpieliska miejskiego.

Dotychczasowe zagospodarowanie turystyczne Janowa Lubelskiego, a zwłaszcza rejonu miejskiego kąpieliska cechuje:

- niska atrakcyjność turystyczna, inwestycyjna i konkurencyjna,
- brak produktów innowacyjnych z zakresu turystyki aktywnej i edukacyjnej o wysokich wartościach poznawczych,
- sezonowość ruchu turystycznego,
- niedostosowanie infrastruktury do bardzo wysokiej frekwencji weekendowej w sezonie letnim,
- brak atrakcyjnej oferty usługowej w sezonie jesienno-wiosennym oraz niewystarczająca oferta wypoczynku zimowego,
- bardzo słaba oferta gastronomiczna z niedoinwestowaną infrastrukturą

Przygotowanie dobrej oferty turystycznej na tym obszarze pozwoliłoby z jednej strony przyciągnąć turystów dając im szansę korzystania z kontaktu z naturą i polepszenie sytuacji ekonomicznej tego obszaru, z drugiej strony, daje szansę zatrzymania ruchu turystycznego na przedpolu kompleksu leśnego. Uzasadnione ze względów ekologicznych jest powstrzymanie nadmiernej penetracji przez turystów obszaru chronionego przyrodniczo jakim są Lasy Janowskie.

Park rekreacji „Zoom Natury” jako przykład nowoczesnej formy zagospodarowania turystycznego

Celem nadrzędnym budowy niniejszego parku rekreacji jest zwiększenie udziału sektorów turystyki i kultury w gospodarce regionu Janowa Lubelskiego i całego województwa. Projekt stanowi kompleksowe rozwiązanie pozwalające konkurować na rynku turystycznym dzięki szerokiemu wachlarzowi usług infrastruktury rekreacyjnej i rozrywkowej. Jest doskonałym uzupełnieniem istniejącego już zagospodarowania turystycznego na tym obszarze. Założeniem sporządzenia studium wykonalności było przedstawienie przesłanek do przyznania dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, w obszarze Priorytetu 7 („Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna”), Działanie 7.1 Infrastruktura Kultury i Turystyki, kategoria III Projekt regionalne. Do kolejnych korzyści wynikających z realizacji tej inwestycji turystycznej należą:

- wykreowanie regionalnych produktów turystycznych, kojarzonych z całym regionem i budujących jego wizerunek,
- eliminowanie zjawiska sezonowości poprzez wydłużenie sezonu turystycznego,
- wykształcenie funkcji specjalistycznych związanych z obsługą ruchu turystycznego,

- wzbogacenie bazy noclegowej o nowe obiekty, podniesienie standardu obiektów istniejących zgodnie z normami międzynarodowymi,
- modernizacja i rozwój infrastruktury turystycznej i poprawę jej efektywności,
- organizacja regionalnych i lokalnych ośrodków informacji turystycznej.

Park rozrywki opiera się na dowolności w zwiedzaniu przez różne grupy wiekowe, uwzględniając odmienne nastawienie poznawcze i potrzeby rekreacyjne (ścianki wspinaczkowe, trasy rowerowe). Kompleks został podzielony na cztery zasadnicze ścieżki zwiedzania: rekreacyjno-sportową, naukowo-badawczą, „Zoom Natury”, ścieżka dla najmłodszych.

Park Rekreacji „Zoom Natura” obejmuje następujące elementy:

1. Brama do parku – teren przeznaczony do funkcji obsługi parku: administracja, sprzedaż biletów, sklep z pamiątkami, informacja turystyczna.
2. Plac Energii – główny plac kompleksu rekreacyjnego, w kształcie okręgu o średnicy 22 m. Uczestnicy mogą fizycznie „wytwarzać” wspólną energię, poprzez np. napęd dynamo, oświetlający główną dominantę wysokościową placu (balon, bądź wiatrak).
3. Zoom Natury – reprezentacyjny kompleks o funkcji wystawienniczej i projekcyjnej. Główny motyw ekspozycji to „zobaczyć to co niewidzialne gołym okiem”. Najważniejszym elementem „Zoomu Natury” są cztery szklane bloki: akwarium, terrarium, stawonogi i warstwy ziemi, roślinność z soczewkami o średnicy 35 cm służącymi do oglądania eksponatów w powiększeniu. Prezentacje multimedialne z zakresu historii naturalnej, rzadkich gatunków i ciekawostek przyrodniczych. Najnowocześniejsze środki wyrazu: multimedialne projekcje wchodzące w strukturę ścian i podłóg, szyby holograficzne, panele dotykowe, dziuple z odgłosami natury itp.

Laboratoria

Runo Leśne – edukacja przyrodniczo – ekologiczna oferta dla najmłodszych w konwencji bajkowej, powiązanie magii i rzeczywistości, uosobienie zjawisk przyrodniczych, gry, zabawy, zgadywanki np. Budynek wielofunkcyjny o charakterze warsztatowym pełni funkcję leśnego przedszkola. Wewnątrz budynku usytuowana zostanie szklarnia, którą dzieci będą mogły zaadaptować na ekologiczny warzywniak.

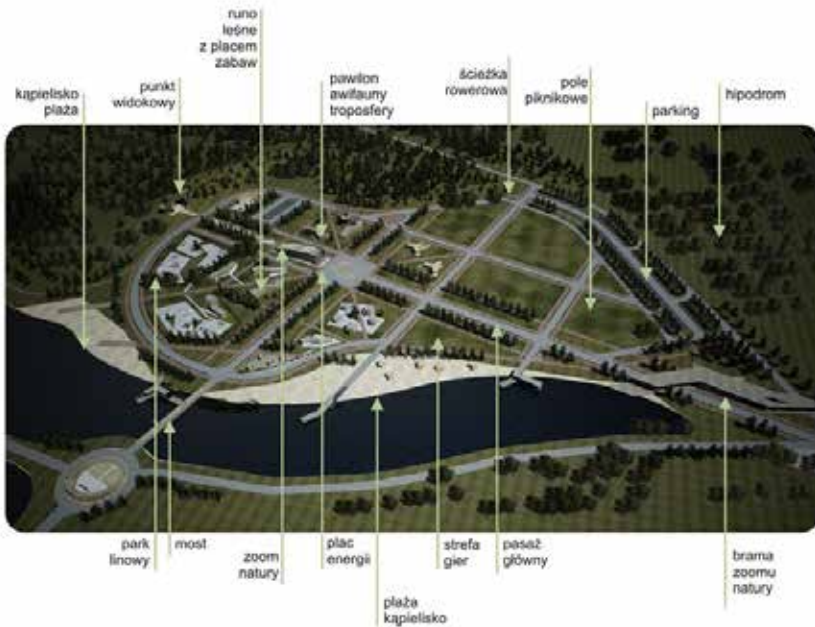
Laboratorium Troposfery, Awifauny i Ekosystemów – Teleskopy do obserwacji nieba, zjawisk atmosferycznych, zmian zachodzących w przyrodzie. W owym interaktywnym pomieszczeniu zwiedzający będzie mógł rozpoznać głosy ptaków, podglądając naturę” za pośrednictwem umieszczonych w lesie 3 kamer. Zimą, zawieszona platforma służyć będzie jako miejsce warsztatów tworzenia karmników.

Laboratorium Recyklingu i Energii – elementy ścian wykonane będą z materiałów recyklingowych. Wnętrze zostało podzielone na segmenty „odpadów” (szkło, puszki, papier), w których (dzięki specjalnie zaprojektowanym mini – mechanizmom) zwiedzający będą mogli własnoręcznie je przetworzyć.

Laboratorium Wodne – bryła usytuowana zostanie na skraju parku, na jednym z pomostów. Jego struktura wnika częściowo w powierzchnię zalewu. W obrębie laboratorium zwiedzający będą mogli zaczerpnąć wiedzy o stanie czystości zbiorników wodnych, poprzez fizyczne badania twardości wody itp.

Pozostałe punkty zagospodarowania turystycznego to: plac zabaw, park linowy (który w pierwszym roku funkcjonowania odwiedziło 12 tys. osób), hipodrom, przystań żeglarska,

ścieżka rowerowa, siłownia zewnętrzna profilowana, boiska do gry (piłka plażowa, piłka wodna), mosty widokowe, promenady, pola biwakowe.



Fot. 1. Wizualizacja Parku Rekreacji „Zoom Natury”. Źródło: Koncepcja Parku Rekreacji „Zoom Natury” w Janowie Lubelskim

Photo 1. The visualisation of “Nature Zoom” Recreation Park . Source. The concept of Recreation Park “Zoom Nature” in Janow Lubelski

Podsumowanie

Efektom rozwoju funkcji turystycznej Janowa Lubelskiego poprzez unowocześnianie i rozwój infrastruktury turystycznej służących aktywnemu wypoczynkowi, oraz łączących funkcje turystyczne z edukacyjnymi i ekologicznymi jest:

- wzrost konkurencyjności turystycznej regionu,
- wykreowanie regionalnych produktów turystycznych kojarzonych z całym regionem i budujących jego wizerunek,
- stworzenie oferty turystycznej kierowanej głównie do młodego pokolenia (zorganizowane grupy dzieci i młodzieży),
- stworzenie bazy do organizacji na terenie miasta dużej liczby wydarzeń turystycznych
- przeciwdziałanie bezrobociu,
- zmniejszenie zjawiska sezonowości ruchu turystycznego na terenie Janowa Lubelskiego.

Literatura

- Biłyk M. 2009. Studium wykonalności dla projektu Gminy Janów Lubelski. Budowa Parku Rekreacji „Zoom Natury” nad zalewem w Janowie Lubelskim, Eko- Geo Consulting: 5-75
- Gaworecki W. 2003. Turystyka. PWE, Warszawa: 119
- Panasiuk A. 2007. *Ekonomika Turystyki*. PWN Warszawa:108,113-114
- Rogalewski O. 1980. *Zagospodarowanie turystyczne*, WSiP, Warszawa:7-10
- Tucki A. 2011. *Formy ochrony przyrody jako element atrakcyjności turystycznej na przykładzie regionu lubelskiego*. W: *Krajobrazy rekreacyjne kształtowanie, wykorzystanie, transformacja. Problemy Ekologii Krajobrazu t. XXVII*. 363-370.
- Tucki A., Skowronek E., Krukowska R. 2012. *Wielkość i zróżnicowanie bazy noclegowej jako determinanta popytu turystycznego województwa lubelskiego*. W: *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 699*:381-395.

Elżbieta Moskal

Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola w Lublinie
elamoskal@onet.eu